

Ludmila ȘIMANSCHI
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

**PARABOLIZAREA DISTOPICĂ
ÎN ROMANELE LUI NICOLAE RUSU**

Dystopian parabolization in the novels of Nicolae Rusu

Abstract: The article puts into question the adventure of remodeling the allegorical formula in different literary contexts: modern/ postmodern, soviet/ post-soviet. Recourse to parabola as a protest form, polemic with all masks of the post-industrial era, who preferred to retreat into an artificial optimism and get out of degrading in inevitable world crisis, not only financial and political, but also the ontological, reveals the reactivation of the inherent function of allegorical writing to mark critical moments of being and resets the systems of values in an age when the old allegory we're pushed on the verge of psychological drama of simulation-provocation of reality within reality. The allegorisation of contemporary novels supports the dystopian message by that attempting to give a solution for restrictive ideologies reprehensible rescue. The reflection on the problems of postmodern human condition during the present history, particularly critical, such as political and social totalitarianism is central in the novels *Ratiad* and *Schlump-lambe* by Nicolae Rusu. The parabolic discourse of novels deconstructs the ideological idiolect, has a revealing prophetic value of metanoic transformation of human being in social and political tragic mutations. It is not a political or literary manifesto, but an aesthetic way with soteriological function, cooperation on dystopian land, doesn't press neither option, but also counts on complete freedom of the spirit, protects the human being of the danger of the lack of alternative.

Key words: Contemporary allegorisation, dystopian message, restrictive ideology, political and social totalitarianism, vengeful parabolic discourse, deconstruction of the ideological idiolect.

Rezumat: Studiul dat pune în discuție aventura remodelării formulei parabolice în contexte literare: moderne/postmoderne, sovietice/postsovietice. Recursul la parabolic ca formă de protest, polemică cu toate măștile epocii postindustriale, care a preferat să se retragă într-un optimism artificial eschivându-se degrading în o criză mondială inevitabilă, nu numai financiară și politică, dar și ontologică, relevă reactivarea funcției inerente a scriiturii parabolice de a marca momente critice de existență a ființei și societăților, reasezând sistemele de valori într-o epocă când de la vechea parabolă suntem împinși în pragul psihodramei, al simulării-provocare de realitate în sânul realității. Parabolismul romanelor contemporane este susținut de mesajul grav distopic prin care se încearcă oferirea unei soluții de salvare de ideologiile restrictive condamnabile. Reflecția asupra problemelor grave ale condiției

postmoderne umane în timpul istoric actual, cu deosebire critic, cum ar fi totalitarismul politic și social este centrală în romanele *Șoboloniada* și *Pușlamielul* de Nicolae Rusu. Discursul românesc parabolic deconstruiește idiolectul ideologic, având valoare revelatorie profetică a prefacerii metanoice a ființei în bulversantele mutații politice și sociale. Nu este manifest politic sau literar, este o modalitate estetică cu funcție soteriologică, cooperare pe terenul distopiei, neimpunând nicio opțiune, ci mizează pe libertatea deplină a spiritului, protejarea ființei de pericolul lipsei alternativei.

Cuvinte-cheie: Parabolizare contemporană, mesaj distopic, ideologie restrictivă, totalitarism social și politic, discurs parabolic, deconstrucția idiolectului ideologic.

Studiul dat pune în discuție aventura remodelării formulei parabolice în contexte literare: moderne/postmoderne, sovietice/postsovietice. Abordarea parabolicului din perspectiva schimbărilor paradigmatică descoperă vitalitatea codului în istoria literară și reconfigurarea genurială în fiecare epocă. Reîntoarcerea relativă spre tiparul clasic cu prelungirea în modernitate a tiparului roman-parabolă, care ia amploare în romanul existențial și explozia românească sud-americană, teatru-parabolă, parabolă politică, parabolă neorealistică, care recuperează dimensiunea magic-fantastică a realității cotidiene, și puternicul reviriment în modernitate și postmodernitate demonstrează că parabolizarea ca modalitate literară, formulă-tehnică, care transformă aventura și căutarea în meditație asupra condiției umane, cod, categorie literar-semiologică, structură, dar, în subsidiar, o formă de joc narativ, mijloc de pătrundere într-o realitate ontică, univers conceput ca un joc, rămâne a fi viabilă istoric și, de fiecare dată, apreciată drept nou mecanism de generare de sensuri prin supraîncărcarea realului cu dimensiuni noi și de ieșire din scheme stereotipe (parabola existențialistilor, parabola detașată de eul autorului, parabola tributară formulei realismului mitic și magic, romanul istoric reciclat în varianta parabolei, parabola subversivă, subsumată esopismului din perioada sovietică, parabola care își subordonează o distopie totalitară, parabola literaturii).

Ficțiunea parabolică a devenit iarăși mai puternică în postmodernitate decât ficțiunea asupra ficționării, arhitectură deconstructivistă/constructivistă și fracturistă/intertextualistă, odată cu depășirea radicalismului constatărilor că parabolismul este desuet, aparține prin excelență literaturii scrise sub comunism, stil literar și, ca atare, mod de viață sovietic, tehnică de ocultare a mesajelor subversive, soluție de compromis, cu valențe estet-experimentale. Recursul la parabolic ca formă de protest, polemică cu toate măștile epocii postindustriale, care a preferat să se retragă într-un optimism artificial eschivându-se degringoladei în o criză mondială inevitabilă, nu numai financiară și politică, dar și ontologică, relevă reactivarea funcției inerente a scriiturii parabolice de a marca momente critice de existență a ființei și societăților, reșezând sistemele de valori într-o epocă când de la vechea parabolă suntem împinși în pragul psihodramei, al simulării-provocare de realitate în sânul realității.

Dacă secolul al XX-lea literar intra din istorie în parabola existențială, scoțând spațiul din sferele istorico-geografice, atunci valențele parabolice ale romanescului postmodern, care revine la sistemul social și politic, se înscriu pe coordonatele distopiei post-totalitare cu multiple nuclee narative. Structurile fictive postmoderne repun în evidență caracterul problematic și plurivalent, care exprimă universalul. Plurivalența ficțiunilor și structura lor intenționat aluzivă revelează categoria literar-semiologică a parabolei politice și sociale. Textul depășește simpla reflexivitate și preocuparea pentru dimensiunea socială a existenței, căci „exemplaritatea etică a parabolei deține o intenție persuasivă expresă la nivelul contemplativ al reflecției și cel performativ al comportamentului” [1, p. 36].

Formulă esopică resuscitată de Nicolae Rusu în romanul *Șoboloniada*, bazată pe operația de selectare a unor parabole, care sunt metabolizate și apoi restituite metamorfozate cititorului, simplifică tentativa de exprimare a dezacordului față de contextul politic. Redimensionând propria tragedie, dar și istoria Basarabiei în epoca postsovietică, discursul figurativ al romanului se centrează pe un nou tip de comunicare aluziv, incitând paralelisme cu realități istorice și cu accepțiuni metafizice: „...înțelese că călcase nu pe coada vreunei șopârle pe care o poți lesne strivi sub talpa cizmei, ci pe coada unui balaur ce vărsa pe gură șuvoaie de vitriol, fulgere și fum de pucioasă” [2, p. 135]. Revolta se manifestă prin intermediul registrului parabolic, formă de reactivitate împotriva experimentelor politice imperiale postsovietice, o supapă de rezistență, o strategie subversivă, dar și defensivă. În subsidiar se configurează o contramitologie, evidențiind aspirația spre rostirea adevărului. Adevărul absolut, concludent pentru destinul omului, este surprins sub forma aluzivă a parabolei.

Deși structura parabolică presupune îndepărtarea de trăirile prea personale, Nicolae Rusu riscă să creeze o formulă hibridă parabolică modernă în care mixează mărturisirea ambiguă, indirectă și experiențele esențial-umane cu obsesiile și experiențele personale. Autorul nu renunță la sine, esența nu precede existența, iar sensul parabolei nu e detașat de eul autorului. Este configurat arhitectonic, pe mai multe niveluri narative, panopticul unei societăți umane în derivă, metabolizată în registrul parabolic incisiv și pătrunzător prin care se aruncă lucid dezaprobarea auctorială vehementă asupra unor conștiințe sau comportamente reprobabile. Scrisul său e dezvelire a unei realități terifiante care există istoric, dar și, desigur, în sine, autonom, detașată de un subiect: „nu mai avea niciun rost să ceară, să insiste, să bată pe la uși, chiar dacă scrie în Biblie că cine va bate în se va deschide – atâta timp cât poarta-i străjuită de Sarsailă, ea se va deschide doar pentru cei cu coarne” [1, p. 146]. Nu e o proiecție ideală a subiectului, ci e o realitate fictivă ce se vrea atotcuprinzătoare. Parabola modernă nu pretinde eliminarea realităților social-istorice, ci presupune o distorsiune a lor după nevoile unei estetici a revelării suprasemnificantului existențial: „În toate există o dreptate cerească, un echilibru universal, în caz contrar, lumea s-ar fi năruit de mult, s-ar fi destrămat în mici fărâme... Spiritul Suprem nu poate permite un dezechilibru al lumii, în consecință,

un haos universal, la fel cum unii șerpi, chiar dacă într-un moment de eclipsă își devo-rează propria coadă, nu se pot sugruma pe ei înșiși” [1, p. 146]. Modelul parabolic care generează abstracția are drept finalitate semnificantul transmimetic, dar nu conceptual, ci fenomenologic, păstrând un grad suficient de ambivalență retorică și instituind pactul „între necesitatea de a fi înțeles și aceea de a rămâne neînțeles, de a coopera și de a destabiliza automatismele lecturii” [3, p. 56]. Parabolismul urmărește autenticitatea provocatoare și opozițională care subminează canonul, construind în trepte, prin parcursuri individuale, parabole ale condiției umane, în reperatele geo-politice, inducând particularul către general, cu o posibilă întoarcere asupra aplicațiilor particulare.

Parabolismul romanelor contemporane este susținut de mesajul grav distopic prin care se încearcă oferirea unei soluții de salvare de ideologiile restrictive condamnabile. Reflecția asupra problemelor grave ale condiției postmoderne umane în timpul istoric actual, cu deosebire critic, cum ar fi totalitarismul politic și social este centrală în romanul *Pușlamielul* de Nicolae Rusu. Discursul românesc parabolic deconstruiește idiolectul neoideologic, având valoare revelatorie profetică a prefacerii metanoice a ființei în bulversantele mutații politice și sociale. Nu este manifest politic sau literar, este o modalitate estetică cu funcție soteriologică, cooperare pe terenul distopiei, neimpunând nici o opțiune, ci mizează pe libertatea deplină a spiritului, protejarea ființei de pericolul lipsei alternativei. Parabolele antro-po-sociale contemporane indică o neputință, descifrează disperarea și aduc o soluție radicală vindicativă a situației de criză printr-un mesaj violent distopic. Fenomenologia dezvoltării *inevidenței* parabolice a situației critice sociale și politice create în cei 20 ani de independență ai statului contrafăcut Republica Moldova (statul Ribentrop-Molotov) este amplu valorificată de scriitorul basarabean Nicolae Rusu în romanul *Pușlamielul*. Textul parabolic este discontinuu, căci miza este nu atât firul acțiunii, cât reflectarea-alertare asupra evenimentelor prezentate. Incongruența asociativă din planul diegetic este atenuată de planul reflecției dianoietice. Alăturarea unor forme diferite de discurs: jurnalul pacientului, înregistrare a ședinței de hipnoză, narațiunea-mărturisire degajă multiple sensuri, dar autorul reușește să insti-tuie o convergență. Retorica impetuoasă a textului deschide interpretarea spre un supra-sens și spre analogie și permite transmiterea mesajului peste tipurile de societate istorice sau imaginare unui context de receptare diferit configurat cu alte determinări. Lectorul este impus să țină cont de dubla viziune, transferându-se alternativ dintr-un sistem în altul, căci narațiunea nu este univocă, alegorică, de tipul romanului *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, ci polilectală, cu deschidere spre gândirea liberă și neimpunerea unei grile ideologice de lectură. Orientarea vectorială spre orizontul spiritual cuprinzător al parabolei scapă narațiunea de blocare în paralelismul liniar biunivoc al alegoriei, prelungind sensibilul spre metasensibil.

Naratorul Sergiu Leahu, profesor universitar, disident, luptător pentru drepturile omului, este incitat de prietenul său medic psihiatru Andrei să cunoască istoria tratamentului unui caz deosebit de boală paranoică cu defazare ideologică, atenționat că în înregistrări transpare și numele său. Sergiu Leahu încearcă să decodifice materialul

divers primit. Alternând observațiile și comentariile laconice, notele în stil telegrafic a mai multor evenimente, cu înregistrările digitalizate reconstituie realitățile politice și sociale ale tranziției moldovenești, luând în vizor ascensiunea de succes a parvenitului Ștefan Fânar, inițial angajat al Ministerul Culturii, care face oportunist fiind informator al serviciilor securiste, apoi consilier al președintelui republicii, „ființă cu răspundere limitată” [4, p. 56], tip complexat, deopotrivă însă și un cinic, dar și un sentimental, un patetic, dar și un ipocrit, un intrigant fără pereche. În jurnal Ștefan Fânar anunță căderea Imperiului Răului sovietic și se interoghează asupra timpului necesar pentru a dispărea din mentalitate a sindromului terorii comuniste. Suferind de pe urma ratării unei avansări în postul de viceministru odată cu schimbarea regimului, mai cumpănește asupra implicării în politică nouă, declarând că „Politicianul basarabean e un original amalgam de haiduc Bujor, de bandit Kotovski, de filosof Hegel, de utopist Marx și de bolșevic Lenin. În politică tragediile sunt jucate de bufoni, prefer să nu mă grăbesc” [4, p. 46]. Devenit consilier al președintelui, se transformă în *pușlamiel*, canalie cu rol minor, cu porniri inocente, fără vreun scop subversiv, care poate rezolvă orice problemă în propriul interes.

Revelatorii pentru modul parabolic distopic sunt înregistrările dialogului de la ședința de hipnoză de tratament a suferințelor cauzate de schimbarea de sistem politic: „–Niște înregistrări, un altfel de jurnal, al unei vieți virtuale, căci sunt niște viziuni ale lui Fânar, pe care le-am cules în timpul ședințelor de hipnoză. E vorba de reflecțiile sale din acea lume paralelă în care voia atât de mult să rămână” [4, p. 11]. Este construit experimental un univers psihologic virtual, trăit simbolic în fiecare an în data de 27 august, ziua independenței *țărișoricuței*, pe o perioadă de 20 de ani, începând din 1992. Medicul îi oferă posibilitatea de a-și realiza ipotetic destinul legat de societatea sovietică, iar pacientul depune eforturi ca această țară-fantomă comunistă să supraviețuiască. Fânar își proiectează fantasmagoric o grandioasă și invincibilă URSS care a rezistat puciului gorbaciovist, el devenind instructor de ideologie al Departamentului Cultură, învățământ și mass-media al Comitetului Central al partidului. Avansând în funcții partinice, vine cu inițiative legislative de restructurare absurdă: ocrotirea omului de ideile străine pentru el inoculate de dușmanii poporului sovietic, dreptul poporului sovietic la autoexterminare, instituirea invalidității pentru munca intelectuală a demnitarilor. Partocrația sovietică ajunge a simula democrația, amestecând principiile politice, rămânând a fi de fapt o dictatură și mai feroce, cu propagarea unui realism socialist orbitor de fascinant și un model sovietic de viață impus planetar, cu fenomenul corupției coordonat și atitudine cinstită față de corupție, denaturarea realității istorice și a istoriei realității, corectarea lumii, proiectul realizării unei Uniuni Sovietice Mondiale. Statul terapeutic fantasmagoric de gândire deformată cu pericolul anomaliei grandomane, *lume a oglinzilor strâmb*e [4, p. 292] este în final analogizat paradoxal cu realitățile în care supraviețuiește societatea basarabeană, când se perindă la conducere partide care stimulează și promovează delapidarea inocentă a oamenilor de drepturile sale și de identitate națională: „[...] într-o dictatură e mai bine să ai de a face cu un singur potlogar, decât cu mai mulți în democrație” [4, p. 298].

Ispita ideologiei care atacă individualitatea este primejdioasă și derapajul parabolei ajută să fie elucidate lucruri inevidente, fără să cadă în abuz doctrinar, dând materie de reflecție, dar și motivație de viață, suport existențial, stimulând căutarea soluțiilor. Aceste romane ale supunerii totalitarismului doctrinar au la bază un discurs ce se constituie ca un supramesaj distopic care incită la trăire și meditație, fiind un conglomerat de fapte și afecte, de acte și pasiuni, greu de separat prin efort intelectual pur. Fiind modalități de a trăi cu lipsa răspunsului univoc, nu astâmpără interogația, ci o întrețin, amplificând-o prin paradox.

Referințe bibliografice

1. Zotta, Alexandru. *Parabola literară*. Cluj-Napoca: Risoprint, 2007.
2. Rusu, Nicolae. *Șoboloniada*. Chișinău: Litera, 1998.
3. Maingueneau, Dominique. *Pragmatică pentru discursul literar*. Iași: Editura Institutul European, 2007.
4. Rusu, Nicolae. *Pușlamielul*. Iași: Junimea, 2017.